

UTÓHANG

Mindössze egy évtizede annak, hogy a civil társadalom és állam közötti különbségtétel különlegesnek tűnt, idegennek, cinikusnak, sőt, merő rosszakaratnak. A civil társadalomról szóló ezzel kapcsolatos megnyilatkozások azt mutatták, hogy a sors teljesen váratlan fordulata révén ez a divatjamúlt különbségtétel miként vált megint divatossá a politikusok, tudósok, újságírók, üzletemberek, segélyszervezetek és a polgári csoportosulások között. Megvizsgáltuk a kifejezés világszintű váratlan és drámai népszerűvé válásának forrásait és fázisait. Feltérképeztük megjelenését a különféle összefüggések változataiban – Kínától Tunéziáig, Dél-Afrikától a kialakulóban lévő Európai Unióig –, és kísérleteket tettünk, hogy a lehető leggondosabban tisztázzuk a civil társadalom nyelvezetének különböző és ellentmondó nyelvtanait és szótárait. Kiemelt gondot fordítottunk arra, hogy rávilágítsunk a civil társadalom és az állam közötti különbségtétel lehetséges jelentéseire. Különleges érdeklődéssel fordultunk a manapság e megvilágításokon belül jelentkező rejtett elméleti zavarok, paradoxonok, ironiák és veszélyek felé. Feljegyeztük a civil társadalomban élés előnyeit és hátrányait. Megpróbáltuk ezenkívül az olvasót korábban fel nem tárt szellemi birodalmakba vezetni, amikor kimutattuk, hogy a civil társadalom távlati ki nem aknázott lehetőségekkel rendelkeznek – hogy merész új képeket alakíthatunk ki a civil társadalomról, melyek megváltoztatják azokat a módokat, ahogyan az olyanféle kérdésekről gondolkodunk, mint a hatalom, tulajdon, nacionalizmus, nyilvánosság és erőszak. És a civil társadalom tanulmányozása megkövetelte, hogy mindezeket szokatlan stílusban végezzük – önkényesen megszokott elbeszélésekkel és kubista szemszögből, ami komoly visszhangra talált a már létező civil társadalmak töredezett, dinamikus jellegében.

Akik a humán tudományok területén lényegileg negatívan elfogultak a civil társadalom pespektívaival szemben, vagy talán csak szkeptikusak vagy érzéketlenek a premisszáik és kilátások iránt, azoknak mindenekelőtt egy rövid csatangolást tudok ajánlani egy város buldózerekkel legyalult szívében,

mondjuk egy olyan városban, mint amilyen Bejrút. Ez az általam javasolt séta a látogató minden érzékét a hosszan elnyúló vadság által csúnyán megfélemlített város undorító tényeivel veszi tűz alá. A látogató első kézből vehet tudomást arról, mi történik akkor, amikor egy állam összeomlik és az (alakulóban lévő) civil szervezetek összeroppannak. Történeteket hallhat azoktól, akik átélték, hogy a küzdelem, amely Bejrútot közel két évtizeden át pusztította, a barbár háború valamennyi jellegzetességeit felmutatta.¹ A szakértők elmesélik, hogy milyen roppant nehéz a társadalmi kúra és a háború utáni politikai újjáépítés feladata, hogy miként pusztultak el az alapvető közszolgáltatások, és hogy Bejrút mai lakóinak nagyobb része miért szenved ilyen vagy olyan hosszan ható fizikai, lelki, gazdasági vagy ökológiai sérüléstől. De a látogató ezeknél az általánosságoknál sokkal többet is meg fog tudni. Miután megfürdött a csillogó földközi-tengeri napsütésben, kószalásai során hallani, látni, szagolni, érezni, érzékelni fogja azokat a szennyes részleteket, melyek akkor mennek végbe, amikor egy élő civil társadalmat a földig rombolnak.

Ebben a barbár városban megdöbbentő a mindennapi élet ellentmondásossága. A Szent Ferenc-templom büszke harangjai szeméttel elárasztott utcák felett konganak. Rongyos nadrágú fiúk, némelyik fél lábbal vagy nyomorékon, fociznak a silány vörös porban a háború által érintetlenül hagyott fehér kergű eukaliptuszbokrok tövében. A látogató műholdvevő tányéranennákat is láthat. A dombtetőn mecseteket. Tülköző taxikat és légalapácsot. Triktrakot játszó férfiakat, miközben társaik az árnyékban feketéjüket szűröcsölik. És persze szír katonákat, piros baszksapkával és AK47-es kézfegyverrel, feltűzött szuronnal, figyelve és várva, mind jobban belelendülve az új rend felügyeletébe, már ha ezt egyáltalán rendnek nevezhetjük.

Amott egy szikrázóan új Pizza Hut. A másik irányból tisztítatlan szennyvíz szaga száll felénk. Nem messze rozsdás Datsunok parkolnak kettős sorokban az út szélén, teletömve használt takarókkal, sárgaréz vackokkal, vödörrel, kefékkel, csomagokkal, könyvekkel. Görkorcsolyákon fiatalok robognak, elzúgnak a féllábú vagy sánta mankós járókelők mellett. Mély benyomást gyakorolnak ránk az utcai fotelokként funkcionáló, autókból kiszerezelt ülések. És a luxusszállodák, melyek előtt elegáns szürke egyenruhás, fehér kesztyűs portások örködnek. A falakon ismeretlen mártírokat, harciaságot prédikáló sejkéket ábrázoló poszterek. És a mindenütt jelenlévő Coca-Cola-plakátok, elrozsdásodva és puskagolyóktól szaggyalva, telefirkálva háborús graffitikkal: MR. MENJETEK A POKOLBA SZEMÉT NIKE FIÚK HAKIM JÓL KIBASZIK VELETEK BEVERLY HILLS-I FICKÓK IGAZSÁGOT AKARTOK = HAZUGSÁG.

¹ Lásd *Reflections on Violence* című művemem, 131–133. o., 139–141. o.; és a „győzelem nélküli erőszak” témájában tartott vitát Theodor Hanf *Coexistence in Wartime Lebanon* c. művében (London, 1993), 5. fejezet.

Ebben a városban hatalmas Caterpillarok és hattengelyes teherautók zörömbölnek fekete füstöt okádvá a kacagó gyerekekre. Köhögnek a fullasztó portól, de végül felüdülnek a földközi-tengeri sós levegő bűzös fuvallataitól. Öregek, fiatalok kartondobozokkal magasra tornyozott kézikocsikat tolnak. Áram- és telefonvezetékek összegubancolódott hálói lógnak bármely utcasarkon. A levegőben az Air France. Meg az izraeli harci repülőgépek. A néptelen bankokban rogyásig a pénz. És sokemeletes paloták olyan vonzó nevekkel, mint Florida Tower vagy Mirage Plaza.

Tisztelt Utazó, ne felejtse el megnézni Sabra és Chatil rombadőlt mocskát. Hallgasson meg a védtelen menekültek hidegvérű legyilkolásának történeteit. Utána sétáljon be a város többi kerületének rémségeibe és szegényébe. Kóstoljon meg a limonádéárus portékáját. Nézd meg a kopott gumibroncsok hegyeit, melyeket az olajjal szennyezett úttesten tornyoztak fel. Tanúja lehetsz a használt bontódaruk seregének, melyek éjjel-nappal bontják a kifacsarodott és összerogyott épületeket, befejezve azt, amit a páncélököllel harcoló álarcos férfiak elkezdtek. Mássz fel a kötörmelékek felhőkarcolóira. Itt vagy ott néhány füge- vagy mandulacsemetét is láthatsz, a túlélésért küzdenek. Csodáld meg a munkásokat, akik állványzatokra másznak és menteni próbálják azokat a falakat, amelyeket nem jelöltek ki lerombolásra. Nézd, ott félig álcázott zöld tankok. Mobiltelefonok. Kátránnyal befröcskölt kóbor macskák. Függyönyök. Bajuszok. Párizsi divat. És a szemétkukázók, akik párt keresnek a törmelékben és rothadó zöldségben talált fél pár cipőhöz.

A hadizsákmányt árusító burzsuj üzleteket nem szabad elmulasztani: a látogató vásárolhat sárgaréz ágyat, ezüst tálakat, aranygyűrűt, csillárt, tizenkilencedik századi angol festményt. A sarkon túl egy kis füvetlen dombon ágyútűztől kiegészített fémmínaret maradványai. Vizsgáljon meg a fehér betonsövek kupacait. Beszéljen a régészekkel, akik mélyre ásni akarják, hogy eltemessék a legújabb múltat. És itt az ideje, hogy kószáljunk egyet a parti sétányon: forgalmi dugó, óriáskerék, fagyaltot nyaló családok, egymás kezét fogó fiúk, küzdelmeknek teret adó árkádok, kávéházak, ahol fiatal lányok ejtőznek fátyollal vagy anélkül, de mindegyikük Marlborót szív. És Te, szerencsés Látogató, ne mulasson el a kék homlokzatú Holiday Innt, a barbár város legmagasabb épületét: holdbéli tájra emlékeztető, gránát kormolta falak, keresztben belátható emelet, egy huszonöt emeletes hullá, melyet megcsavarodott traverzek és összehordott törmelék támogat, ahol púpos emberek kotorásznak a jövőjük után, miközben fejük felett vijjogó fecskék köröznek.